

คำวินิจฉัย (ฟัตวา) จุฬาราชมนตรี ที่ 21/2557

เรื่อง การค้ำแรม (มะบีต) ที่มินา อัล-ญะดีดะฮ์และขอบเขตของมินา

คำถาม : การค้ำแรม (มะบีต) ที่มินา อัล-ญะดีดะฮ์ ขอบเขตของมินาตามที่ถูกกำหนดโดยหลักการของศาสนา และกรณีการค้ำแรม (มะบีต) ที่มินาเฉพาะช่วงเวลากลางคืนโดยในเวลากลางวันมิได้อยู่ในเขตของมินามีข้อชี้ขาดอย่างไร?

คำวินิจฉัย

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحابه أجمعين ... وبعد :

การค้ำแรม (มะบีต) ที่มินาในค้ำคืนของวันที่ 8 เดือนซุลฮิจญะฮ์สำหรับผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ซึ่งเรียกววันที่ 8 เดือนซุลฮิจญะฮ์นั้นว่าวันอตัด-ตริวียะฮ์ถือเป็นชุนนะฮ์โดยการเห็นพ้องของนักวิชาการ⁽¹⁾ ส่วนการค้ำแรม (มะบีต) ที่มินาในค้ำคืนของวันอตัด-ตริวียะฮ์นั้น นักวิชาการมีความเห็นต่างกันเป็น 2 ทศนะ

1. นักวิชาการสังกัดมัชฮับอัล-ชะนะฟียกกล่าวว่า : การค้ำแรม(มะบีต)ที่มินาในเวลากลางคืนของวันที่ 11 และ 12 ของเดือนซุลฮิจญะฮ์เป็นชุนนะฮ์ ดังนั้นหากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์พำนักอยู่ที่มินาเพื่อขวางเสาทินผู้นั้นก็ปฏิบัติสิ่งที่ประเสริฐยิ่ง (อัฟฎิล) แต่ถ้าหากผู้นั้นละทิ้งการค้ำแรมก็ไม่มีสิ่งใดจำเป็นเหนือผู้นั้น แต่ถือว่าผู้นั้นได้ละทิ้งการปฏิบัติสิ่งที่ประเสริฐยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากท่านนบี ﷺ ได้อนุโลมให้แก่ท่านอัล-อับบาส ؓ พักค้ำแรมอยู่ที่นครมักกะฮ์เพื่อให้บริการน้ำ⁽²⁾

2. ปวงปราชญ์ (ญุมฮูร์ อัล-อุละมาอ์) มีทศนะว่าการค้ำแรม(มะบีต)ที่มินาในค้ำคืนทั้งสองของวันอตัด-ตริวียะฮ์เป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) ผู้ใดละทิ้งการค้ำแรมก็จำเป็นต้องเชือดคัมม์ในทศนะของนักวิชาการสังกัดมัชฮับอัล-มาลิกีย์ และอัช-ชาฟีอีย์ ส่วนในมัชฮับอัล-ฮัมบะลีเย์ถือว่าการค้ำแรม (มะบีต) ที่มินาในค้ำคืนดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) เช่นกัน แต่การละทิ้งการค้ำแรมไม่จำเป็น

(1) อัล-ฟิกฮุลอิสลามียะฮ์ ว่า อะดิลละตุฮฺ: ดร.วะฮ์บะฮ์ อัช-ชูฮ์บะลีเย์ : 3/204, อัล-ฟิกฮุลมันฮะญะบียะฮ์ : 2/150

(2) อัล-ฟิกฮุลอิสลามียะฮ์ ว่า อะดิลละตุฮฺ: ดร.วะฮ์บะฮ์ อัช-ชูฮ์บะลีเย์ : 3/204

ต้องเชือดตั้มม์ อย่างไรก็ตามมีริวายะฮ์หนึ่งจากอิหม่ามอะหมัดระบุว่า การละทิ้งการค้ำแรมทั้ง 3 คินนั้นจำเป็นต้องเชือดตั้มม์⁽¹⁾

อิหม่ามอัน-นะวาอีย์ระบุว่า : อันที่จริงเป็นการสมควรที่ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จะค้ำแรม (มะบีต) ที่มีนาในค่าคินของวัน อัด-ตัชริก ส่วนประเด็นที่ว่า การค้ำแรม (มะบีต) ที่มีนาเป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) หรือเป็นชุนนะฮ์นั้นมีสองแนวทางในมัซฮับอัช-ชาฟีอีย์ แนวทางที่ถูกต้องที่สุดและแพร่หลายมากที่สุด ซึ่งอิหม่ามอัช-ชีรอซีย์และปวงปราชญ์ในมัซฮับชีฆาดเอาไว้ คือในแนวทางนี้มี 2 คำกล่าวคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดถือว่าเป็นวาญิบ คำกล่าวที่สองถือว่าเป็นชุนนะฮ์ ส่วนแนวทางที่สองถือเป็นชุนนะฮ์อันเป็นคำกล่าวเดียวเท่านั้น ตามที่อิหม่ามอัร-รอฟีอีย์เล่าเอาไว้และถ้าหากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ละทิ้งการค้ำแรมนั้นก็ไม่ต้องเชือดตั้มม์โดยไม่มีข้อขัดแย้งในมัซฮับ

ดังนั้น หากเรากล่าวว่าการค้ำแรม (มะบีต) เป็นวาญิบการเชือดตั้มม์เนื่องจากละทิ้งการค้ำแรมก็เป็นวาญิบและถ้าหากเรากล่าวว่าการค้ำแรม (มะบีต) เป็นชุนนะฮ์ การเชือดตั้มม์ก็เป็นชุนนะฮ์ และผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จะถูกใช้ให้ทำการค้ำแรม (มะบีต) ในค่าคินทั้งสามของวันอัด-ตัชริก ยกเว้นเมื่อผู้นั้นออกจากมินาพร้อมกับกลุ่มคนชุดแรกที่ได้ค้ำแรมสองคินแล้ว (นะฟิรเอาวัล) การค้ำแรมในค่าคินที่สามก็ตกไป แต่มีเงื่อนไขว่าดวงอาทิตย์ยังไม่ลับขอบฟ้าโดยที่ผู้นั้นยังคงอยู่ในเขตของมินา หากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ว่านี้ก็จำเป็นที่ผู้นั้นต้องค้ำแรมในค่าคินที่สามและขว้างเสาหินของวันที่สามนั้น ที่สมบูรณ์ที่สุดคือการที่ผู้นั้นจะค้ำแรมตลอดทั้งคินที่มีนา ส่วนระยะเวลาที่จำเป็นในการค้ำแรมนั้นมี 2 คำกล่าว ซึ่งเจ้าของตำราอัด-ตักริบและชัยค์ อุมมุฮัมมัด อัล-ญุวัยนีย์ ตลอดจนอิหม่ามอัล-สะเราะมะนีย์ได้เล่าคำกล่าวทั้งสองนั้นไว้ คำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดคือ ช่วงเวลาส่วนใหญ่ของกลางคิน คำกล่าวที่สอง คือ ให้พิจารณาการที่ผู้นั้นปรากฏตัวอยู่ที่มินาขณะแสงอรุณจริงขึ้น⁽²⁾ และในกรณีที่ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ละทิ้งการค้ำแรม (มะบีต) ในเวลาค่าคินทั้งสามของวันอัด-ตัชริกก็ให้ผู้นั้นเชือดตั้มม์เพียงกรณีเดียวเท่านั้นและถ้าหากผู้นั้นละทิ้งการค้ำแรม (มะบีต) เพียงหนึ่งคินตามคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดในมัซฮับอัช-ชาฟีอีย์ ก็ให้ผู้นั้นทดแทนด้วยการจ่ายอาหารจำนวน 1 มุตด์ บ้างก็ว่า 1 ดิรฮัม และบ้างก็ว่าทดแทนด้วยราคาหนึ่งส่วนสามของตั้มม์⁽³⁾

อนึ่งการเชือดตั้มม์ในกรณีละทิ้งการค้ำแรม (มะบีต) ที่มีนาคือการที่ผู้นั้นเชือดแพะหรือแกะ 1 ตัวตามอายุและคุณสมบัติของแพะ-แกะที่ใช้ได้ในการเชือดอฎุฮียะฮ์แต่ถ้าไม่สามารถกระทำเช่นนั้นได้ก็จำเป็นที่ผู้นั้นจะต้องถือศีลอดเป็นเวลา 3 วันในช่วงของการประกอบพิธีฮัจญ์และอีก 7 วันเมื่อเดินทางกลับสู่มาตุภูมิของตนแล้วตามคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดในมัซฮับอัช-ชาฟีอีย์⁽⁴⁾

(1) อัล-ฟิกฮุลอิสลามีย์ ว่า อะดีลละตุฮฺ: ดร.วะฮ์บะฮ์ อัช-ชูฮัยลีย์ : 3/204-206

(2) อัล-มััจญ์มูอ์ ชัรฮุลมุฮัซซับ; อัน-นะวาอีย์ : 8/223, อัล-ฟิกฮุลมันฮะญีย์ : 2/138

(3) กิตาบอัล-ฮัจญ์ ฟิ มะนาสิกิลฮัจญ์ วัลอุมเราะฮ์; อัน-นะวาอีย์ : หน้า 357-358

(4) อัล-ฟิกฮุลมันฮะญีย์ : 2/161, ฮาซียะฮ์ อัช-ชัยค์ อิบรอฮีม อัล-บัยญูรีย์ : 1/634, อีอานะตุญญอลิบิน; อัค-คุมยาญีย์ : 2/371

การค้างแรม (มะบีต) ที่มีนาเป็นการกระทำที่อยู่ในช่วงของเวลากลางคืนกล่าวคือผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องปรากฏตัวอยู่ในเขตของมินาในเวลากลางคืนโดยส่วนใหญ่ สำหรับในเวลากลางวันนั้นไม่จำเป็นที่ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องปรากฏตัวอยู่หรือพำนักอยู่ในเขตของมินาทั้งนี้เนื่องจากการพักอยู่ในเวลากลางวัน ณ สถานที่หนึ่งนั้นไม่เรียกว่าการค้างแรม (มะบีต) ตามความหมายที่แท้จริงของคำว่า الْمَبِيتُ เพราะคำว่าอัล-มะบีตหมายถึง “การพักอยู่หรือการลงพักณสถานที่แห่งหนึ่งในเวลากลางคืน” กอปรกับสำนวนที่นักนิติศาสตร์อิสลามใช้ในเรื่องนี้คือ

“ أَنْ يَبِيتَ بِمَعْنَى فِي لَيَالِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ ”

“คือการใช้คืนค้างแรมที่มีนาในค่ำคืนของวันอัต-ตัชริก”

บ่งชี้ชัดเจนว่าการค้างแรม (มะบีต) ที่มีนาเป็นช่วงเวลากลางคืนมิใช่เวลากลางวันดังนั้นเมื่อผู้ประกอบพิธีฮัจญ์มิได้ปรากฏตัวอยู่ในเขตของมินาในเวลากลางวันก็ไม่มีข้อเสียหายแต่อย่างใด เพราะการประกอบพิธีฮัจญ์เป็นการกระทำในช่วงเวลากลางวัน ณ มินานั้นคือการขว้างเสาหินทั้ง 3 ต้นซึ่งจะเริ่มเข้าเวลาการขว้างหลังดวงอาทิตย์คล้อยของแต่ละวันเรื่อยไปจนถึงดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าของวันสุดท้ายตามประเด็นที่ถูกต้องที่สุดในมัซฮับอัช-ชาฟีอี⁽¹⁾ ซึ่งในช่วงเวลาก่อนดวงอาทิตย์คล้อยผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ก็ไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวอยู่ที่เขตของมินาอยู่แล้วและหากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ทำการขว้างเสาหินในช่วงเวลาดังกล่าวเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ก็ย่อมสามารถอยู่ที่มินาต่อไปเพื่อค้างแรมสำหรับค่ำคืนของวันนั้นหรือออกไปยังสถานที่นอกเขตของมินาก็ได้เพียงแต่จะต้องกลับมายังมินาอีกครั้งเพื่อทำการค้างแรมในช่วงเวลาส่วนใหญ่ของค่ำคืนนั้นแต่ถ้าผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ถือตามประเด็นที่สองซึ่งถูกต้องและเป็นที่รู้จักกันในมัซฮับอัช-ชาฟีอีว่าช่วงเวลาของการขว้างเสาหินยังคงเรื่อยไปจนถึงแสงอรุณจริงขึ้นของค่ำคืนนั้น⁽²⁾ ผู้นั้นก็จำเป็นต้องปรากฏตัวอยู่ในเขตของมินาตลอดช่วงระยะเวลาของวันอัต-ตัชริกแต่อย่างใดเพราะผู้เหล่านั้นสามารถเข้าสู่เขตของมินาเพื่อขว้างเสาหินและค้างแรมได้ภายหลังดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าของวันนั้นทั้งนี้หามามอัน-นะวาเวียก็กล่าวว่า :

“ إِذَا تَرَكَ شَيْئًا مِنَ الرَّمْيِ نَهَارًا فَلأَصْحَحُّ يَتَدَارَكُهُ فَيَرْمِيهِ لَيْلًا أَوْ فِيمَا بَقِيَ مِنْ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ سِوَاءَ تَرَكَهُ عَمْدًا أَوْ سَهْوًا ، وَإِذَا تَدَارَكُهُ فِيهَا فَلأَصْحَحُّ أَنَّهُ أَدَاءٌ لَا قِضَاءٌ ”

“เมื่อผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ละทิ้งการขว้างเสาหินในเวลากลางวันที่ถูกต้องที่สุดก็คือเขาผู้นั้นจะขว้างไล่ตามหลังในเวลากลางคืนหรือในช่วงเวลาที่ยังคงเหลืออยู่จากวันอัต-ตัชริกไม่ว่าเขา

(1) อัล-อิจฎอห์ ฟี มะนาสิคิลฮัจญ์ วัล-อุมเราะฮ์; อัน-นะวาเวีย : หน้า 365

(2) อัล-มััจญมุอ์ ชัรฮุลมุฮัซซับ : 8/211, อัล-ฟิฏลุมันอะญี : 2/138

ผู้นั้นได้ละทิ้งการขว้างโดยเจตนาหรือหลงลืมก็ตามและเมื่อเขาขว้างไล่ตามหลังในช่วงเวลาที่เหลืออยู่จากวันอัต-ตัชริกที่ถูกตองที่สุดก็ถือว่านั้นเป็นการขว้างเสาหินในเวลาที่กำหนดมิใช่เป็นการขว้างชดใช้” (1)

ข้อความดังกล่าวมีนัยบ่งชี้ว่าในช่วงเวลากลางวันผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวอยู่ที่มินาเพื่อทำการขว้างเสาหินก็ได้ส่วนกรณีของการละหมาดญะมาอะฮ์ที่มัสยิดอัล-ค็อยฟีพร้อม กับอิหม่ามในเวลากลางวันตลอดจนการอยู่เพื่อร่วมฟังการแสดงธรรม (คุฏบะฮ์) ของอิหม่ามในวันที่สองของวันอัต-ตัชริกหลังการละหมาดซุฮ์รานั้นเป็นสิ่งที่ถูกส่งเสริม (มุสตะฮับ) มิใช่สิ่งที่เป็นวาญิบแต่อย่างใด (2)

สำหรับขอบเขตพื้นที่ของมินาซึ่งการค้ำแรมในขอบเขตของพื้นที่ดังกล่าวจะใช้ได้นั้นอิหม่าม อัน-นะวาอีย์ระบุว่า : ขอบเขตของมินานั้นคือบริเวณที่อยู่ระหว่างวาดียมุหัสสิรและญัมเราะฮ์อัล-อะเกาะบะฮ์และมินาคือช่องเขาที่มีความยาวประมาณ 2 มील (1 มीलเท่ากับ 3500 คืบศอก) และความกว้างของมันเล็กน้อยเมื่อเทียบกับความยาว และบรรดาภูเขาที่ล้อมมินาในส่วนที่หันหน้าออกสู่มินา นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของมินา แต่ส่วนที่อยู่ด้านหลังจากบรรดาภูเขานั้นไม่ใช่ส่วนหนึ่งของมินา และมีมัสยิดอัล-ค็อยฟี อยู่บนระยะทางที่น้อยกว่า 1 มील นับจากพื้นที่ซึ่งอยู่ถัดจากนครมักกะฮ์ และญัมเราะฮ์ อัล-อะเกาะบะฮ์นั้นอยู่ทีปลายสุดของมินา โดยที่อัล-ญัมเราะฮ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของมินาจากพื้นที่ซึ่งอยู่ถัดจากนครมักกะฮ์ ตามทัศนะที่ปรากฏชัดซึ่งอัล-มุหิบบ อัฏ-ฏะอะบะรียียึดถือส่วนภูเขา อัล-อะเกาะบะฮ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเสาหินญัมเราะฮ์ อัล-อะเกาะบะฮ์ ภูเขาอันไม่ใช่ส่วนหนึ่งของมินา (3) ในกรณีของเสาหินอัล-ญัมเราะฮ์ และภูเขาอัล-อะเกาะบะฮ์เป็นส่วนหนึ่งของมินาหรือไม่ มี 2 ทัศนะ

1. ทั้งเสาหินอัล-ญัมเราะฮ์ และภูเขาอัล-อะเกาะบะฮ์เป็นส่วนหนึ่งของมินา ทัศนะนี้อ่อน (ฎะอ์อีฟ)
2. ทั้งสองไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของมินา ทัศนะนี้เป็นที่ได้รับการยอมรับ (มุคตะมัด) ในมัชฮับ อัชชาฟีอีย์ (4)

อิหม่ามมาลิกรายงานว่าไว้ในอัล-มุวัฏฏะอ์ และอัล-บัยฮะกียีในตำราอัล-สุนัน จากท่าน अबดุลลอฮ์ อิบน์ อุมาร์ رضي الله عنه ว่า : “คนหนึ่งจากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ ต้องไม่ค้ำแรมในค้ำคินของมินา จากทางด้านหลังของภูเขาอัล-อะเกาะบะฮ์”

(1) กิตาบอัล-ฮัจญ์ : หน้า 366

(2) อ่างแล้ว : หน้า 370, 372

(3) อ่างแล้ว : หน้า 309-310

(4) อีอานะตุฎฎออลิเบิน : 2/345

ดังนั้น ขอบเขตของมินาจึงครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่วาดียมุหัสสิรจนถึงญัมเราะฮ์อัล-อะเกาะบะฮ์ และมีบรรดาภูเขาห้อมล้อมอยู่ทั้งสองด้าน พื้นที่ด้านหน้าตลอดแนวเขาที่หันออกสู่มินาถือเป็นส่วนหนึ่งของมินา การปักค้ำแรมในบริเวณพื้นที่บนภูเขาส่วนนี้ถือว่าอยู่ในเขตของมินาตราบใดที่ยังอยู่ในระยะทางตามความยาวนับจากวาดียมุหัสสิรทางทิศตะวันออก จนถึงด้านหน้าของญัมเราะฮ์ อัล-อะเกาะบะฮ์จากนครมักกะฮ์

ส่วนสถานที่ซึ่งเรียกว่า “มินา อัล-ญะดีดะฮ์” (มินาใหม่) คือบริเวณที่ตั้งอยู่ระหว่างสะพานอัล-มะลิก พืชโคลทางทิศตะวันออกและเริ่มต้นเขตมินา อัล-เกาะดีมะฮ์ (มินาเก่า) ทางทิศตะวันตก พื้นที่ของเขตที่เรียกว่า มินา อัล-ญะดีดะฮ์ จึงเป็นส่วนหนึ่งของมุชตะลิละฮ์ เรียกว่า นิฮายะฮ์มุชตะลิละฮ์ (สุดเขตมุชตะลิละฮ์) กรณีของการค้ำแรมในเขตที่เรียกว่า มินา อัล-ญะดีดะฮ์ ซึ่งอยู่นอกเขตเดิมของมินา อัล-เกาะดีมะฮ์ เป็นสิ่งที่นักวิชาการมีความเห็นต่างกัน ซัยด์ศอลิห์ อิบน์ อุษัยมีนได้พิตวาว่า การค้ำแรมในพื้นที่ดังกล่าวเป็นสิ่งที่อนุญาตในกรณีที่มีความแออัดของผู้คนจำนวนมากและเต็นท์กระโจมที่ปักในมินาอัล-ญะดีดะฮ์ ติดต่อกับเต็นท์กระโจมของผู้ที่อยู่ในเขตของมินาอัล-เกาะดีมะฮ์ และดร.อับดุลการิม อัล-คุฎัยร์ สมาชิกฮัยอะฮ์กีบารอัล-อุละมาอ์ไม่เห็นด้วยกับการเรียกชื่อ “มินาอัล-ญะดีดะฮ์” (มินาใหม่) เพราะมินาเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมที่มีขอบเขตชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกันไม่อาจทำการขยายพื้นที่ได้ผู้ใดทำการค้ำแรม (มะบีต) นอกเขตของมินาก็ย่อมถือว่าผู้นั้นอยู่นอกเขตของมินาไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ในเขตของมุชตะลิละฮ์หรือในนครมักกะฮ์หรือสถานที่ใดก็ตามการค้ำแรม (มะบีต) ที่มินาเป็นหนึ่งในบรรดาสิ่งจำเป็นของการประกอบพิธีฮัจญ์จึงไม่อนุญาตให้ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ละทิ้งยกเว้นกรณีการมีอุปสรรคตงั้นหากผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ละทิ้งการค้ำแรมที่มินาโดยไม่มีอุปสรรคทั้งที่มีความสะดวกในการหาสถานที่ลงพักในเขตมินาก็จำเป็นที่ผู้นั้นต้องเชือดคัมมัตตามทัศนะของนักวิชาการส่วนมาก ส่วนถ้าผู้นั้นพยายามหาสถานที่ลงพักในเขตมินาแล้วแต่ไม่พบสถานที่ซึ่งสามารถลงพักได้ กรณีนี้ย่อมถือว่าผู้นั้นมีอุปสรรคก็ให้ผู้นั้นลงพักค้ำแรมในสถานที่ซึ่งอยู่ใกล้มินาที่สุดแต่ถ้าผู้นั้นยอมรับความลำบากโดยทำการค้ำแรมบนท้องถนนหรือริมทางเท้าพร้อมกับมีความปลอดภัยนั้นก็ย่อมถือว่าเป็นการเผื่อในสิ่งที่ดีที่สุดเอาไว้⁽¹⁾

ดังนั้นหากถือว่าการค้ำแรมในเขตมินาอัล-ญะดีดะฮ์เป็นการค้ำแรมนอกเขตของมินาอัล-เกาะดีมะฮ์เนื่องจากมีอุปสรรคอันเกิดจากการมีผู้ประกอบพิธีฮัจญ์จำนวนมากอยู่เต็มพื้นที่ของมินาอัล-เกาะดีมะฮ์ กอปรกับมีการกำหนดเขตสำนักงานผู้ให้บริการภาคสนาม (มักดับ) จากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยกระทรวงกิจการฮัจญ์ของซาอุดีอาระเบียให้อยู่ในเขตของมินาอัล-ญะดีดะฮ์โดยที่ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์ไม่มีสิทธิเลือกและมีมาตรการห้ามมิให้ผู้ประกอบพิธีฮัจญ์เคลื่อนย้ายไปยังเขตของ

(1) จาก www.aljournews.com

มินาอัล-เกาะติมะฮ์เพื่อทำการค้างแรมในพื้นที่ริมถนนหรือทางเท้าที่ย่อมถือว่าบรรดาผู้ที่ประกอบพิธีฮัจญ์ที่ถูกกำหนดพื้นที่เขตมักตับให้อยู่ในเขตมินาอัล-ญะดีดะฮ์เป็นผู้มีอุปสรรคแล้วและผู้ใดละทิ้งการค้างแรมที่มุซตะลิมะฮ์หรือที่มินาอันเนื่องมาจากมีอุปสรรคก็ไม่มีสิ่งใดที่ผู้นั้นจำเป็นต้องปฏิบัติเป็นการชดเชย⁽¹⁾

ทั้งนี้ไม่อนุญาตให้ผู้มีอุปสรรคในการละทิ้งการค้างแรมในเขตมินาละทิ้งการขว้างเสาหินในช่วงเวลา 2 วัน ของวันอีด-ตัชรีก เพราะการขว้างเสาหินมีช่วงเวลาที่เปิดกว้างและสามารถกระทำได้ตามกำหนดเวลาที่นักวิชาการระบุไว้⁽²⁾

والله اعلم بالصواب

อาซิส พิทักษ์คุมพล

จุฬาราชมนตรี

(1) กิตาบ อัล-ฮัจญ์ ฟิ มะนาสิกิลฮัจญ์ วัล-อุมเราะฮ์; อัน-นะวาเวีย : หน้า 359 และในกิตาบอัล-มััจญ์มูฮ์ ชัรฮุลมุฮัซซับ; อัน-นะวาเวีย : 8/224

(2) อัล-อิฟศอห์ อะลา มะสาลิด อัล-ฮัจญ์ อ่างในกิตาบ อัล-ฮัจญ์ : หน้า 361-362